

АНАЛІЗ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ БОЛГАР ПІВДЕННОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

THE ANALYSIS OF VALUE ORIENTATIONS OF BULGARIANS OF THE SOUTHERN REGION OF UKRAINE

У статті обґрунтовується значущість і необхідність дослідження цінностей та ціннісних орієнтацій етногруп в умовах соціально-політичної та соціально-економічної кризи. Розглядаються цінності та ціннісні орієнтації як маркер, який орієнтує та спонукає до дії, забезпечує регуляцію поведінки людей, відображає соціальну дійсність. На прикладі болгар Одеської області та міста Одеси, де вони найбільш представлені, визначаються цінності та ціннісні орієнтації як характеристика прагнень і засобів досягнення глобальних цілей як таких, що розкривають загальну спрямованість соціальної поведінки. Дослідження побудоване на квотній вибірці та здійснене за допомогою методики культурно-ціннісного диференціалу та методики вивчення ціннісних орієнтацій М. Рокича. Аналіз результатів дослідження дозволив виявити пріоритетні цінності та спрямованість на визначені сфери життєвої активності болгарської етногрупи.

Ключові слова: цінності, ціннісні орієнтації, механізми регулювання поведінки, етногрупи, поліетнічний склад населення, культурно-ціннісний диференціал, рекультурація.

В статье обосновывается значимость и необходимость исследования ценностей и ценностных ориентаций этногрупп в условиях социально-политического и социально-экономического кризиса. Рассматриваются ценности и ценностные ориентации как маркер, который ориентирует и побуждает к действию, обеспечивает регуляцию поведения людей, отражает социальную действительность. На примере болгар Одесской области и города Одессы, где они наиболее представлены, определяются ценности и ценностные ориентации

как характеристика стремлений и средств достижения глобальных целей, раскрывающих общую направленность социального поведения. Исследование построено на квотной выборке и осуществлено с помощью методики культурно-ценностного дифференциала и методики изучения ценностных ориентаций М. Рокича. Анализ результатов исследования позволил выявить приоритетные ценности и направленность на определенные сферы жизненной активности болгарской этногруппы.

Ключевые слова: ценности, ценностные ориентации, механизмы регулирования поведения, этногруппы, полиэтничный состав населения, культурно-ценностный дифференциал, рекультурация.

The article meaningfulness and necessity of research of values and value orientations of ethnogroups in the conditions of socio-political and socio-economic crisis. The values and value orientations are considered as a marker that guides and induces action, ensures the regulation of people's behavior, reflects social reality. Studying of Bulgarians of the Odessa region and Odessa, which they are most representing, values and value orientations are defined as a characteristic of the aspirations and means to achieve global goals that reveal the general direction of social behavior. The study is based on a quota sample and was carried out using the method of cultural-value differentials and the method of studying the value orientations of M. Rokeach. Analysis of the results of the study made it possible to identify priority values and focus on certain spheres of vital activity of the Bulgarian ethnogroup.

Key words: values, value orientations, mechanisms of regulation of behavior, ethno groups, polyethnic composition of the population, cultural-value differential, reculturation.

УДК 316.356.4:39(=163.2)(477.7)

Нікон Н.О.

к. соціол. н.,
доцент кафедри психології
та соціальної роботи
Одеський національний
політехнічний університет

Постановка проблеми. Соціально-політична криза, лібералізація суспільних відносин, поширення девіантних форм поведінки, подвійні стандарти офіційних інституційних ідеологій і повсякденних поведінкових стереотипів, що склалися в Україні, торкнулися всіх сфер життєдіяльності людей, зокрема етнічної. Все частіше в нашій країні відбуваються етнічні конфлікти, відчувається напруга, втрачається толерантність. Це потребує переосмислення основних тенденцій розвитку та функціонування етнічних груп. Співіснування етнічних груп у межах єдиного соціального простору вимагає підтримки гармонійних етнонаціональних відносин, що формуються на основі життєвих стратегій, цінностей та ціннісних орієнтацій.

Цінності як основоположний елемент культури зі складною мозаїчною природою, як нормативний механізм соціальної регуляції, що формує ідеали та соціально значущі пріоритети, орієнтує та спонукає до дії. Цінності можна визначити як абстрактні, стійкі ієрархізовані уявлення, що забезпечують регуляцію поведінки людей не ситуативно, а узагальнено, за своєю суттю є певним відображенням соціальної дійсності. Етнічні цінності – це сукупність культурних традицій етносу, які визначаються самим етносом як найбільш специфічні, що маркують його історичну і культурну своєрідність [1]. Етнічні цінності відображають поведінку, відносини, вірування та життєвий досвід етносу, його картину світу, імперативний

характер етносу, тобто визнання важливості цінностей шляхом збереження етносів та їх культур у сучасному світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вивчення цінностей не є новою темою, багато праць присвячено різним її аспектам, починаючи від класиків, що вивчали проблеми виявлення сутності цінностей, співвідношення в них змісту та значимості (М. Вебер, Е. Дюркгейм, Т. Парсонс, Р. Мертон, Р. Гартман, К. Байер та інші) і до сучасних науковців різних галузей знань. У вітчизняній науці інтереси дослідників пов'язані як з логічним аналізом поняття цінності, так і з вивченням ролі цінностей в динаміці суспільства, розвитком розуміння цінностей як соціокультурних феноменів свідомості та суспільної життєдіяльності, що пояснюють своєрідність різних культур та особливостей динаміки (В. Степіна, Г. Вижлецова, Ю. Шрейдера, Н. Данілова). Розумінню та всебічному осмисленню етнонаціональних цінностей сприяло вивчення форм та етапів розвитку етнонаціонального буття етносів, з'ясування закономірностей етнічного розвитку (С. Арутюнова, Л. Дробіжева, В. Євтух, В. Козлова, В. Наулко, А. Пономарьова, Т. Рудницька, В. Семенова, Ю. Савельєв, К. Соколова, А. Щербань та інші). Інтерес до цінностей та ціннісних орієнтацій зростає в кризові, переломні етапи, а події, які відбуваються в сучасному суспільстві, є саме такими, і це актуалізує необхідність всебічного осмислення цінностей.

Проблемна ситуація полягає в протиріччі між існуючою ціннісно-нормативною системою етнонаціональних груп та об'єктивною реальністю, в умовах якої ці цінності реалізуються. Таким чином, аналіз ціннісних орієнтацій являється важливим, оскільки вони виступають як характеристика прагнень і засобів досягнення глобальних цілей, а також є орієнтирами в будівництві етнонаціональних відносин.

Постановка мети. Метою дослідження є виявлення ціннісних орієнтацій, що розкривають загальну спрямованість поведінки, а також конкретизація внутрішньої основи відношення до дійсності, що визначає ядро соціальних уявлень загалом (на прикладі болгар Одеської області).

Виклад основного матеріалу дослідження. Цінності є одним з мотивів й ефективних регуляторів поведінки, вони конструюють таку об'єктивну реальність, в якій ми маємо співіснувати, тобто бажану або небажану поведінку та її наслідки. Цінності виступають не тільки мотивом людського вчинку, але й служать фундаментальними нормами будь-яких видів дій, зазначав М. Вебер [3, с. 628–630], вони відбиваються у свідомості у вигляді ціннісних орієнтацій – стратегічних життєвих цілей і загальних світоглядних орієнтирів, цінніс-

ні орієнтації виступають у вигляді прихильності до еталонів, які існують у культурі суспільства [5, с. 200–203]. Ціннісні орієнтації виникають на основі оцінок соціальної дійсності, які складаються під впливом навколишнього середовища, життєвого досвіду, виховання. Виникнувши на базі оцінок, цінності лягають в основу вибору змісту і форми поведінки в конкретній життєвій ситуації. Перетворення можливості в дійсність реалізується через вчинок, а сенс вчинку надається ціннісною орієнтацією, тобто оціночними відносинами.

Незаперечним є те, що цінності виступають життєвими орієнтирами, які визначають життєві стратегії, задаючи напрямок розвитку та особливості функціонування сучасного суспільства. Для країн з *поліетнічним складом населення* важливі як універсальні цінності, що виходять за межі групових ознак, так і всі ті різноманітні цінності, які визначають групову приналежність і створюють унікальні культури і світосприйняття, наприклад суверенітет, етнокультурна самобутність, реалізація прав, задоволення етнокультурних, соціальних потреб та інтересів, створення умов для самоорганізації тощо.

Реалізація мети дослідження здійснювалася на прикладі болгарської етногрупи Одеської області (за переписом 2001 року кількість болгарського населення області становить 150,6 тис. чол. [4]). Розвиток болгарської спільноти в Україні проходив в тісному взаємозв'язку із соціально-економічними та суспільно-політичними змінами в державі. Сформувавши свою спільноту, вони стали одним з найбільших національних об'єднань України. І тим вагоміший той факт, що представники етнічних болгар беруть і будуть брати активну участь у політичному та суспільному житті української держави, у вирішенні проблем, які на сьогодні є надзвичайно актуальними і для болгар, і для українців, і для всіх громадян України.

Соціологічне дослідження цінностей етногруп являється необхідною умовою для осмислення відносин групи до оточуючих та подій, які відбуваються, в залежності від ступеня значущості в певний період часу. Під впливом об'єктивних змін у суспільстві цінності можуть суттєво коливатись, але мають стабільний стрижень, зміст якого визначено особливостями етногрупи. У дослідженні приймали участь 622 чол. болгарської етнічної приналежності Одеської області. Вибірка побудована на квотному розподілі з урахуванням статі, віку, національності та місця проживання респондентів, її похибка дорівнює 4%. Система цінностей може бути розгорнута по різних підставах, тому опитування респондентів здійснювалось на основі інструментарію, який містив методику культурно-ціннісного диференціалу (Г.У. Солдатова, С.В. Рижова) [8] та модифі-

ковану шкалу ціннісних орієнтацій (М. Рокича) [10]. Шкали ціннісних оцінок містять спрямованість від максимуму до мінімуму. Формат відповідей дає респонденту можливість висловити ступінь своєї згоди щодо оціночної шкали, описуючи загальну цільову орієнтацію.

1. Методика культурно-ціннісного диференціалу, використовувалася з метою виміру групових ціннісних орієнтацій у чотирьох сферах життєвої активності болгарської етногрупи: орієнтацію на групу, орієнтацію на владу, орієнтацію один на одного та орієнтацію на зміни.

Культурно-ціннісний диференціал складається з дихотомічних пар іменників. У кожній парі один з іменників є антонімом до іншого. Респондентам пропонується вибрати з кожної пари одну з якостей і оцінити їх за 4-бальною шкалою.

2. Шкала ціннісних орієнтацій М. Рокича в модифікації Н.О. Победи, яка доповнила її індикаторами, що відображають властивості особистості, затребувані початком XXI ст., та нові явища міждержавного статусу України [6, с. 9], використана з метою конкретизації внутрішньої основи відношення до дійсності, що визначає ядро соціальних уявлень загалом. Метод заснований на прийомі прямого ранжування списку цінностей відповідно до їх значимості, але в нашому дослідженні використано оцінювання кожної цінності, які далі аранжувались.

Хоча запропоновані в дослідженні методики й обґрунтовані, вони мають істотні недоліки: по-перше, це схильність до впливу соціальної бажаності, а по-друге, це тенденційність відповідей (представники однієї культури типово відповідають на оціночні шкали або використовують крайні відповіді, або використовують усереднені відповіді) та еквівалентність сенсу. Через це виникає питання: як інтерпретувати варіації у відповідях – як артефакт або як «справжні» відмінності.

Дослідження структури ціннісних орієнтацій українських болгар за допомогою методики культурно-ціннісного диференціалу показало ступінь визначеності якостей (або рівень групової узгодженості) в чотирьох сферах життєвої активності:

Орієнтація на групу – орієнтація на себе:

- колективізм (61%) – індивідуалізм (11%);
- терплячість (64%) – нетерплячість (21%);
- підпорядкованість суспільним нормам, суспільній думці (53%) – ігнорування суспільної думки (13%);
- самостійність вибору та відповідальність (63%) – розрахунок на вирішення проблем іншими (державою, фондами, родичами) (16%);
- раціоналізм та прагматизм (56%) – неконструктивність мислення та дій (17%);
- працелюбність, господарювання (78%) – ледарство, лінощі (9%).

Орієнтація на зміни:

- відкритість (66%) – замкненість (11%);
- гнучкість, готовність до змін (42%) – прямилоїнісність (24%);
- заповзятливість, вміння ризикувати (56%) – інертність, боязнь змін (20%).

Орієнтація один на одного:

- емоційність, імпульсивність (57%) – стриманість (21%);
- толерантність (53%) – агресивність (10%);
- простодушність, безхитрісність (43%) – хитрість, інтрига, підступність (31%);
- щедрість (45%) – скупість (31%);

Орієнтація на владу:

- законотрухняність (48%) – схильність до того, щоб обходити закон (31%);
- лояльність до влади (51%) – неприйняття інститутів влади (15%),
- політична активність (51%) – політична апатія (20%).

Кожна з окреслених сфер описує переконання та стереотипи повсякденної поведінки властиві досліджуваній групі в діахронності. По осі «Орієнтація на групу – Орієнтація на себе» відповіді групуються на полюсі Колективізм. Колективістська орієнтація характерна для традиційних культур, в яких підтримується ідея реальності, єдності людини і світу. Основний сенс колективізму – пріоритет інтересів групи над особистими інтересами: колективіст піклується про вплив своїх рішень і дій на значиме для нього співтовариство, соціальна ідентичність є більш значущою, ніж особистісна, а базовими одиницями соціального сприйняття є групи. Колективісти усвідомлюють себе членами меншої кількості груп та відчувають себе залученими в життя інших людей [9, с. 151]. Основними цінностями колективістської культури є дотримання традицій, послух, почуття обов'язку, які сприяють збереженню єдності групи, взаємозалежності її членів і гармонійним відносинам між ними.

Групові ціннісні орієнтації, сформовані в дихотомії концептів, підтвердили колективістське буття болгарської етногрупи, що пояснюється результатом їхнього історичного розвитку та досвідом існування на «нематеринських» землях, життя на українських землях упродовж довгого часу змушувало їх згуртовуватися. Оцінюючи результати за цією шкалою, можна сказати, що українські болгари орієнтовані на групу, оскільки в «Ми - образах» стереотипним для них виявилася якість «підпорядкованість суспільним нормам, суспільній думці». Одночасно з високим ступенем вираженості якостей «підпорядкованість суспільним нормам, суспільній думці» та «терплячість» отримали також високий ступінь вираженості такі якості, як «самостійність вибору та відповідальність», «працелюбність, господарювання» і «раціоналізм та прагматизм». Тобто поряд з

високою орієнтацією на групу, болгари не є залежними від групи, її впливу, вони вважають за краще все робити самим: приймають рішення, домагаються його виконання, несуть відповідальність. Колективістський спосіб суспільного устрою спрямований на інтеграцію з навколишнім оточенням, саме тому може розглядатися як один з чинників *етнонаціональних відносин* та залежностей.

Шкала «Орієнтація один на одного» становить інтерес у зв'язку з категорією «духовність». Результати, отримані за цією шкалою, говорять про те, що на рівні перцепції болгари налаштовані на взаємодію. Вони відзначали велику ступінь вираженості у себе якостей, що сприяють кращому розумінню одного і взаємодії: толерантності, емоційності, простодушності та щедрості, й менший ступінь вираженості якостей, що перешкоджають цій взаємодії і взаєморозумінню: агресивності, стриманості, хитрості (підступності) та скупості.

Треба зазначити, що в уявленнях «про себе» респонденти завищують якості, спрямовані на взаємодію, і мінімізують якості, спрямовані на відкидання цієї взаємодії. Це означає, що переоцінюється свій внесок у налагодження та розвиток нормальних відносин з представниками інших етногруп і недооцінюється внесок «чужої» групи, а значить, можна перекласти на неї відповідальність у разі невдачі та конфліктів, що виникають під час взаємодії. Існування деякої неузгодженості в образах на рівні конфлікту між домаганнями членів тієї або іншої групи виражається в прояві певних якостей у представників своєї та «чужої» групи.

Визначення своєї етногрупи як толерантної дозволяє болгарам вільно розвиватися та взаємодіяти в поліетнічному суспільстві і, як наслідок, функціонувати в усіх сферах життєдіяльності нашої країни, збагачуючи свою та світову культуру в цілому.

Орієнтація на зміни відповідно до «Культурно-ціннісного диференціалу» вивчалася в діапазоні «*Відкритість змінам – опір змінам*». Виходячи з результатів, болгари на рівні сприйняття своєї групи продемонстрували готовність до змін завдяки тому, що в «Ми-образах» актуальними виявилися «відкритість», «гнучкість, готовність до змін» та «заповзятливість, вміння ризикувати». Українські болгари впевнені, що їхня культура являє собою відкритий тип культури. «Відкритість» означає не тільки здатність і готовність брати чуже, але й щедро ділитися своїм, у процесі тривалого контакту вирівнюються культурні рівні, й тоді відбувається взаємозбагачення культур. «Відкритість» відіграє позитивну роль, вона лежить в основі таких важливих людських почуттів, як любов, дружба, симпатія, тобто виступає фактором, що стабілізує та збагачує культуру.

Причинами гнучкості, заповзятливості та вміння ризикувати є зміни, що проявляються в соціальній та економічній ситуації. Невизначеність і нестійкість нинішнього положення змушує багатьох проявляти новаторський тип поведінки.

Орієнтація на владу вивчалася в діапазоні «*сильний соціальний контроль – слабкий соціальний контроль*». У структурі ціннісних орієнтацій болгари показали залежність від соціального контролю. Вони відзначили у себе вираженість якості «законослухняність» (48%), але водночас «схильність до того, щоб обходити закон» (31%). Також якість «лояльність до влади» притаманна болгарам більшою мірою, аніж якість «неприйняття інститутів влади». Взагалі, болгари оцінюють членів своєї групи як дисциплінованих та поважають владу, що, можливо, підтверджує їхню колективістську спрямованість. Явна вираженість якості «політична активність» свідчить про прагнення до права, до такого порядку, за якого кожен член суспільства був би в рівній мірі захищений законом та відповідальний перед ним, це підтверджують вищевказані дані про те, що болгари вважають за краще все робити самим: приймають рішення, домагаються його виконання, несуть відповідальність.

Аналіз результатів, отриманих за допомогою методики «Культурно-ціннісний диференціал», показує, що за всіма чотирма шкалами структура ціннісних орієнтацій заснована на загальному уявленні про колективістську спрямованість українських болгар. В уявленні про себе визначилась згода в орієнтації на групу. Водночас яскраво виражене прагнення «розраховувати на себе» у вирішенні своїх проблем говорить про те, що люди не будуть сліпо підкорятися груповій поведінці та слідувати за більшістю в конфліктних ситуаціях. Цей факт є важливою психологічною основою для міжгрупового балансу, особливо в районах з високою щільністю проживання болгар, наприклад, як Одеська область.

Нестабільна соціально-економічна ситуація посилює орієнтацію на зміни. На рівні перцепції болгари налаштовані на взаємодію. Оскільки від них самих більшою мірою залежить успішний розвиток міжгрупових відносин, більш високий настрій у них на взаємодію є вельми позитивним фактором.

За виміром «сильний соціальний контроль – слабкий соціальний контроль» болгари демонструють образ дисциплінованого, законослухняного, передбачуваного громадянина.

У колективістських суспільствах внутрішньогрупові норми і внутрішньогрупові рольові відносини є мотивуючою силою, що спонукає до дії, і своєрідним фактором, що визначає напрям дії.

Спрямованість, відношення до оточуючого світу, до інших людей, сприйняття світу, ключові мотиви вчинків досліджувалися за допомогою модифікованої шкали М. Рокіча. Для оцінки та вибору як цілей діяльності, так і припустимих способів їх досягнення, виокремлювалися базові (термінальні) цінності болгарської етногрупи. До них за визначенням респондентів відносяться такі цінності, як здоров'я (+0,93), мир та спокій в країні (+0,90) стабільність (+0,89), коло хороших і вірних друзів (+0,85), щасливе сімейне життя (+0,85), матеріальна забезпеченість (+0,847), самостійність (+0,846), свобода (+0,844). Така тенденція ціннісних орієнтацій визначається об'єктивними причинами, пов'язаними з погіршенням соціально-політичної ситуації в країні. Вірні друзі і щасливе сімейне життя для наших респондентів є одними з ключових цінностей. Це цінності, які забезпечують їх успішність в соціально-політичній сфері життєдіяльності. Соціально-політична ситуація стала однією з головних проблем, і це не може не відбиватися на життєдіяльності людей, в тому числі, і на етнонаціональних відносинах.

Цінності та ціннісні орієнтації, пов'язані з почуттям перспективи, з визначенням перспектив життєдіяльності, такі як любов (+0,83), цікава робота (+0,82), права людини (+0,81), впевненість у собі (+0,80), рівність можливостей (+0,72), пізнання як розширення кругозору та освіти (+0,64), професіоналізм (+0,62) і почуття обов'язку (+0,60) пояснюють, до чого люди прагнуть і чого хочуть досягти. Тенденція ціннісних орієнтацій обумовлена соціально-економічною ситуацією і погіршенням матеріального стану людей. Респонденти вказують на значимість прав людини, які дають можливість закріплювати права на працю, на освіту та професійний ріст, гарантують рівні можливості і дозволяють брати участь у суспільному житті, регулювати відносини, що складаються всередині країни, хоча, як показує дослідження, болгарська етногрупа не є достатньо суспільно активною (+0,49). Незважаючи на труднощі, з якими стикаються етногрупи, у болгар досить цінним є і «почуття обов'язку», зобов'язання перед сім'єю і рідними, у відношенні збереження власної культури і краю, в якому вони проживають.

Цінності, які ми позначили як суспільне життя та самореалізацію, показали, що активне діяльне життя (+0,56), життя, повне задоволень і розваг (+0,53), громадська активність (+0,49), суспільне визнання (+0,47), творчість (+0,46), прагнення до влади (+0,20) є менш значущими, на відміну від соціально-політичних та соціально-економічних. Ця тенденція характеризує спрямованість на слабкий розвиток відтворення соціуму.

Таблиця 1

Значимість життєвих цінностей болгарської етногрупи Одеської області

	Індекс	Ранг
Здоров'я	0,929	1
Мирна обстановка в країні	0,896	2
Стабільність	0,8865	3
Хороші та вірні друзі	0,8545	4
Щасливе сімейне життя	0,8535	5
Матеріальна забезпеченість	0,847	6
Самостійність	0,846	7
Свобода	0,8445	8
Любов	0,827	9
Цікава робота	0,8245	10
Права людини	0,8145	11
Впевненість у собі	0,8015	12
Рівність можливостей	0,7205	13
Пізнання	0,6445	14
Професіоналізм	0,616	15
Почуття обов'язку	0,60	16
Секс	0,5895	17
Активне діяльне життя	0,56	18
Задоволення	0,525	19
Суспільна активність	0,498	20
Суспільне визнання	0,4665	21
Творчість	0,4565	22
Прагнення до влади	0,202	23

*Індекси та ранги розраховані на підставі визначень респондентами за шкалою від +1 до -1.

Висновки з проведеного дослідження.

У сьогоdnшній ситуації в системі цінностей пріоритетними виступають здоров'я, стабільність, мирна обстановка в країні, щасливе сімейне життя, матеріальний достаток. Зазвичай такі цінності стабільні, але в кризових ситуаціях вони набувають особливої значимості, те, наскільки вони співвідносяться між собою, свідчить про ступінь включеності в суспільні, а отже, й етнонаціональні відносини, визначаючи потенціал болгарської етногрупи. Переважна орієнтація болгарської етногрупи найбільш яскраво і безпосередньо проявляється в тих аспектах людського життя, які пов'язані з реалізацією потреб у гармонізації життєвого світу, в налагодженні стосунків з оточенням, у створенні збалансованого і комфортного власного життя. Домінуюча направленість у ціннісних уявленнях грає роль орієнтирів діяльності, в якості таких вони впливають на соціальну поведінку.

Отримані дані відповідають концепції ціннісного зсуву Р. Інглхарта, в якій відзначається, що внаслідок різних причин економічного та

політичного характерів змінюються пріоритети від орієнтацій на матеріальні цінності (забезпечення економічного розвитку своєї країни, безпеки своєї родини та збереження матеріального добробуту) до орієнтації на постматеріальні цінності (важливість забезпечення умов для самовираження та самовизначення людини як особистості, збереження свободи слова, захист природного довкілля тощо), а також зауважує, що чим довше триває період економічного спаду, тим більше зменшиться кількість людей, які орієнтуються на постматеріальні цінності, й навпаки [7, с. 71].

Аналіз цінностей і ціннісних орієнтацій болгарської етногрупи свідчить про її спрямованість на зміни в усіх сферах суспільного життя, що у свою чергу призводить до стабільних і постійних етнонаціональних відносин, це дозволяє зробити висновок про те, що цінності є невід'ємною складовою частиною суспільної свідомості. Цінності та ціннісні орієнтації виконують у суспільстві інтегративну функцію і є головним мотиватором і регулятором соціальної дії, а також етнонаціональних відносин.

Підсумовуючи, зазначимо, що поглиблений аналіз, вивчення етнічних цінностей, ціннісних орієнтацій етнонаціональних груп у країнах з поліетнічним складом населення, особливостей їхнього формування та функціонування на сучасному етапі, дозволить не тільки регулювати, але й конструювати етнонаціональні процеси, що представляє подальшу перспективу дослідження даної проблеми. Формування системи етнічних цінностей – це важливе завдання держави, реалізація якого залежить від національної політичної орієнтації, спрямованої на ідеологію етноплюралізму, на активізацію соціальних інститутів сім'ї, освіти та виховання, насамперед через популяризацію цих цінностей, створення умов забезпечення культурної самостійності кожній громаді,

спільності, посилення уваги до проблем мобілізації етнічності, яка потребує рекультурації (відновлення традицій, як тих, які вже на межі забування, так і тих, які нинішньому поколінню людей відомі тільки з літератури або як музейні експозиції), посилення уваги на проблеми захисту і розвитку традиційного мистецтва і відродження місцевих промислів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бромлей Ю.В. Очерки теории этноса. М.: Наука, 1983. 418 с.
2. Вебер М. Избранные произведения; пер с нем., сост., общ. ред. и послесл. Ю.Н. Давыдова; предисл. П.П. Гайденко. М.: Прогресс, 1990. 808 с.
3. Дюркгейм Э. Ценностные и «реальные» суждения. Социологические исследования. 1991. № 2. С. 106–114.
4. Національний склад населення Одеської області та його мовні ознаки. Державний комітет статистики України. Одеське обласне управління статистики. Статистичний збірник 4. Одеса, 2003. С. 14.
5. Парсонс Т. О структуре социального действия / под общ. ред. В.Ф. Чесноковой, С.А. Белановского; пер. Академ. проект. М.: Академ. проект, 2002. 879 с.
6. Победа Н.А. Возрождение этничности немцев в Украине: социальный и символический ракурс. Вісник Одеського національного університету. 2010. Том 15. Випуск 7. С. 5–14.
7. Соколова К.О. Адекватність застосування методики оцінки ціннісного зсуву в Україні: індекс ліберального постматеріалізму. Український соціум. 2010. № 2 (33). С. 69–79.
8. Солдатова Г.У. Тест «Культурно-ценностный дифференциал». Психология общения. Энциклопедический словарь; под ред. А.А. Бодалева. М.: Изд-во Когито-Центр Москва, 2011. С. 457.
9. Стефаненко Т. Г. Этнопсихология. М.: Аспект Пресс, 2009. 368 с.
10. Rokeach M. The Nature of Human Values. N.Y.: Free Press, 1973. 438 p.